

A SZARVASI NEVELŐKÉPZÉS
100 ÉVES FENNÁLLÁSÁNAK
ÉS A KEMÉNY GÁBOR HALÁLA
15 ÉVES FORDULÓJÁNAK ALKALMÁBÓL
1963. SZEPTEMBER 26-ÁN
SZARVASON TARTOTT ÜNNEPSÉG
ELŐADÁSAI

Jausz Béla : Megnyitó.

Évfordulók megünneplése, visszaemlékezés elmúlt idők bármilyen szempontból érdemesnek és fontosnak elkönyvelt jelenségeire az alkalomból természetesen fakadó tisztelet és kegyelet érzése következtében könnyen tolódik el a szavak pátoszába, amely pátosz lehet, sőt bizonyos, hogy legtöbbször jogosan nemes szándékú érzések szenvedéllyé ötvöződése, mégis kongóvá válik, ha nem teszi súlyos veretűvé az önmagában talán már a távolság következtében is eltörpültnek látszó tárgyat a ma valóságáig nyúló kapcsolata.

De lehet ennek fordítottja is: a kortársak vagy közvetlen utódok elfogult ítélete felnagyítja az események, cselekedetek jelentőségét, s a kritikátlan átvétel már eleve torz méretűvé teheti még az utókor szemléletét is. Ez esetben is az események összefüggésének, egymáshoz való viszonyának, a körülményekhez való kapcsolódásának a felfedése, és ama múltban az előremutató elemeknek a feltárása adja meg az értékelés számára a biztos alapot. Ezeknek a ma valóságáig felnyúló, előreirányuló, *haladó elemeknek* a kimutatása viszont nem mindig könnyű és egyszerű feladat, hiszen az események bonyolult láncolatából csak a dialektikusan képzett elme képes a felszín alatt néha mélyen rejtőző összefüggések kibogozását türelmes kutatással elvégezni.

A múltat vizsgáló elme megvilágító sugarában néha kaleidoszkópszerű tarkaságban vagy a fény és árnyék játékának furcsa keveredéseit mutatva jelentkeznek események, történések, emberi cselekedetek, szándékok; furcsán összebogozódva, de a higgadtan latolgató vizsgálat számára mindinkább megvilágosodva és határozott körvonalakat öltve lehámlanak a kortársak tisztánlátását oly gyakran gátló esetlegességek, és kitűnnek az emberek cselekedeteinek igazi rugói, az események közötti összefüggések, megvilágosodnak a nemes szándékok hatalmas méretei és előtűnik — még ha maga a törekvés csak részben, vagy alig valósult is meg — az a mag, amely néha csak rejtve, de mégiscsak tovább élt, és ha mást nem, gondolatokat ébresztett, elméket termékenyített meg azért, mert magában hordozott valamit a jövőendő szükségleteiből, *a haladás igényeiből*.

Így csomósodnak, sűrűsödnek történelmi eseményekké, jelentős fordulatokká néha jelentéktelennek mutatkozó tünetek is, igen gyakran egy-egy történelmi személyiség cselekvéseiben villantva meg a kort mozgó gondolatokat, megmutatván azt, hogy ő volt az, aki világosan látta meg a fejlődés vonalát, és több-kevesebb tudatossággal állt ki a sokak szívében élő igazságokért, a jövőért. — Ebben áll a történelmi személyiségek nagysága, és ebben áll azoknak az érdeme is, akikről ma e helyen emlékezni akar nemcsak egy, a magyar művelő-

désügy történetében nem jelentéktelen szerepű város közönsége, hanem a magyar pedagógusoknak szélesebb rétege is, hogy megünnepelje a magyar nevelőképzés egyik érdemes intézményének, a szarvasi Felsőfokú Óvónőképző Intézetnek 100 éves fennállását, ugyanakkor kegyelettel gondoljon egyik tanítványára, neveltjére, a művelődési szabadság nagy úttörőjének, KEMÉNY GÁBORnak érdemeire.

Ennek az ünneplésnek és emlékezésnek azonban — a mondottakon túl — még más elvi megfontolás is alapját adja, olyan elvi megfontolás, amely különösképpen a nevelés tudományára és a neveléssel gyakorlatban foglalkozók tevékenységére áll. Az elmélet és gyakorlat kapcsolatának általános érvényű törvénye érdekesen és különösen jelentkezik, tudniillik a pedagógiában és annak gyakorlatában. A nevelési gyakorlatból levont elméleti igazságoknak a nevelés praxisában elfoglalt jelentőségét, alkotó alkalmazásuknak feltétlenül szükséges és hasznos egyedül célravezető voltát minden pedagógusjelölt már egyetemi és főiskolai tanulmányai során megismeri és annak elvégzésében gyakorolja magát. Már akkor látnia kell, és későbbi munkája során még meggyőzőbben bizonyosodik meg arról, mennyire azon fordul meg nevelői tevékenységének hatékonysága, hogy milyen körülménnyel, alapaossággal, mennyi önállósággal és eredetiséggel tudja az általános érvényű pedagógiai törvényszerűségeket a nevelői munka során az osztályban, a tanulókkal való munkában a pedagógiai szituációk felismerése alapján alkalmazni, hogyan találja meg azokat a nevelési eszközöket és módszereket, amelyeket túl a szorosan vett ismeretnyújtás és a tanulók által minél több önállósággal véghezvitt aktív ismeretszerzés munkáján, a tanár és tanítvány együttes tevékenységében hatékonyan kell érvényesítenie a szocialista jellemű ember formálása céljából. — Ha valaki idáig eljutott, már nagy dolgot ért el, a pedagógiai művészetnek nem jelentéktelen mesterévé vált. És mégis azt kell mondanunk, hogyha csak abban mutatkozik meg nála az elmélet és gyakorlat kapcsolata, hogy a legmagasabb szinten áll e közvetlen pedagógiai követelmények teljesítésében, még akkor sem ért el oda, ahová a vérbeli pedagógusnak, a nép nevelőjének el kell érnie. Mert ebben a *népnevelői* szerepben látjuk igen sokan, különösképpen ma a szocializmus építésének idején, a *pedagógus hivatásának kiteljesedését*. A tanár, a tanító működésének hatásköre nemcsak az iskola, az iskolaterem, az osztály, a szakkör, a közvetlenül hozzája tartozó gyermekek. Azon túl, hogy már elsőrendű pedagógusi feladatait sem tudja az előbb vázolt kívánatos, optimális fokon ellátni, ha nem figyelni állandó éber érzékenységgel a társadalmi valóságot, a szocialista állam fejlődésének feladatait, e fejlődés ütemét, a nap mint nap felvetődő gazdasági, politikai, társadalmi kérdések alakulását — (csak zárójelben: ezt sem tudja megtenni kellő elméleti, világnézeti felkészültség nélkül); mindezekben felül minden magát valamire tartó pedagógusnak *közvetlen feladatai is vannak a társadalom szolgálatában*.

Hogyan történik ez a szolgálat? Épp úgy a mindennapos élet munkájában, legtöbbször jelentéktelennek látszó cselekedetekben, tettekben, mint ahogy a nevelési tevékenység sem egy egyszeri nekifeszülés sziklákat megmozdító hatásfokán és effektusával megy végbe, hanem apró, mindennapos, következetes, kitartó, szívós, előretekinő résztevékenységek sorozatából áll össze a nevelői tudatosság által előidézett állandó intenzitású, céltudatos munkává. A társadalomnak, a népnek a szolgálatá is a pedagógus természetes munkakörülményeinek és lehetőségeinek körülmétkintő kihasználásával — nagy hang és hivalkodás nélkül — kell, hogy végbemenjen egyfelől magában a pedagógiai

munkában és ezen belül mindenekelőtt a szülőkkel végzett munkában (az emberek százai előtt állhat így emberi példaképként a talpig ember pedagógus, és teszi ugyanakkor hatékonyá a maga gondolatait a szülőkből és ezeken keresztül szélesebb rétegek irányában is); másodsorban pedig, ahol erre lehetősége nyílik *a kultúra terjesztésével* minden a rendelkezésére álló úton és módon a képességeinek megfelelő munkakörökben: ismeretterjesztéssel, kultúrotthonok munkájának megsegítésével, társadalmi munkában való részvétellel, tanácsi szervek munkájának társadalmi támogatásával stb. Ez a nép igazi szolgálata. Olyan szolgálat, amelynek különös jelentősége van mind a városban, mind a faluban a kultúrforradalom olyantén megvalósítása területén, amely tartalmában és szervezetében is egyaránt új utakat vág a művelődés számára. Tartalmában többek között a társadalmi valóság szocialista, realista felmérésével és ábrázolásával hoz újat, szervezetében pedig az anyagi és szellemi kultúra kincseit a legszélesebb néprétegek számára teszi hozzáférhetővé. És hogyha elvben és a valóságban egyenlőségjelet is kell tennünk a városi és falusi „népművelő” munka közé, mégis rá kell mutatnunk arra, hogy a falun ez elsősorban az ott számbeli- leg is gyakran túlsúlyban levő pedagógusrétegre hárul, és különösen nagy szerepet játszik a vidék kultúrálttá tételében, aminek népgazdasági jelentőségét talán nem kell külön hangsúlyoznunk. És ha mindehhez még azt tesszük hozzá, hogy az ilyenfajta népművelő munkának kell elvezetnie a legszélesebb tömegeket az állandóan emelkedő kultúrigény felé és alkalmassá tenni az önművelés képességére, akkor rámutattunk e munka azon jelentőségére is, amely a szocialista személyiség fejlesztésében az elérendő magaslatot jelenti: mint ahogy a művelődés folyamatát és tevékenységét sohasem lehet lezártnak, befejezettnek minősíteni, úgy a személyiség formálásában is egy magas fokú kultúra kincseivel való megismertetés nyomán létrejött igényesség fogja meghozni a személyiség állandó *nyitottságát*, vagy egyszerűbb szóval: mindig megújuló fogékonyságát minden új, mert előrevívó, a jövőt, a szocialista jövőt szolgáló igazság iránt.

Meg kell vallanunk, hogy ma még sokan — jó pedagógusok között is sokan — nem látják a kultúrforradalom naponként való megvívásának nem könnyű feladatait, talán azért, mert nem látják ebben a munkában a nevelés tudományának és a nevelőnek a helyét. Pedig ez a feladat ott szerepel egy tágabb értelemben vett közösségi nevelés célkitűzései között, nemcsak azzal, hogy ma már mind többen sorolják a felnőttekkel való foglalkozás tudományát, a felnőttnevelést is a pedagógia területei közé, és külön szaktudomány foglalkozik a népművelés munkájának tartalmával és módszereivel. Ez a nagy gondolat, a mindenki megtanítása mindenre, amire neki és a társadalomnak szüksége van és lehet, az a nagy gondolat, amely évszázadok óta izgatja nagy pedagógusainkat, amely COMENIUST emberöltőket átfogó jelentőségű munkásságában vezérli, amely APÁCZAI-val megláttatja az elesett magyar közviszonyokból való kiemelkedés útját egy következetesen felépített új tartalmú, új szervezetű iskola- rendszerben, ez a nagy gondolat mozdítja meg a szarvasi pedagógus újító, TESSEDIK SÁMUEL elméjét gazdasági gyakorlati iskolájának, Európa-szerte csodált tanítási rendszerének és reformjainak megvalósítására, és ez a gondolat az, amely a múlt században e város jelentős pedagógusainak: VAJDA PÉTERnek, BENKA GYULÁnak új utakat mutat a műveltség minél szélesebb körben való terjesztésére, amely századunkban mártírt is nevel egy KRECSMARIK személyében, vagy akikről — amint már mondtunk — külön is meg akarunk emlékezni, egy KEMÉNY GÁBORT, elsekélyesedett idők maradi pedagógiájának merész bírálóját és új ösvények jelölőjét.

Ünnepségünk két illusztris előadója szólni fog azoknak az embereknek a jelentőségéről, akik e város kulturális örökségének megformálói és számunkra is megőrzői voltak. Szerepük felvázolásának, jelentőségük és érdemük méltatásának nem kívánunk elébe vágni. Csak annyit szeretnénk előre bocsájtani, hogy mindaz, amit ők cselekedtek vagy cselekedni akartak, szándékoltak, amit tervezték, megvalósítottak egészben vagy csak töredékekben is, beletartozik abba a magyar kultúrába, amelyet évszázadokon keresztül a magyar föld népének gyermekei Gyulafehérvártól és Kolozsvártól Sopronig és Pozsonyig, Lőcsétől és Besztercebányától Sárospatakon és Debrecenen keresztül Szarvasig, több mint egy évszázada a centrummá fejlődött Pesttel, a felszabadulás óta új nagy ipari városainkkal együttesen mint az egyetemes emberi kultúra magyar részét megteremtettek, s amelynek értékelésében sem a múltban, sem a jelenben nem a keletkezés helye bélyegzett valamilyen alkotást provinciálissá vagy magas színvonalúvá, hanem az a tartalmi gazdagság, amellyel az az alkotás a haladást, a jövőt szolgálja és a szocialista humánus juttatja kifejezésre.

És hadd zárjuk gondolatsorunkat — mintegy ünnepségünk mottóját is megadva az idézettel — KEMÉNY GÁBOR egy megállapításával, amelyet 1946-ban írt le, mondván: „A jövőt csak a múlt igaz értékére lehet felépíteni”.

Ezt igyekszünk mi is tenni, amikor e város pedagógiai örökségét vesszük számba és abból a magunk, mindnyájunk fokozott felelősségét olvassuk ki.

E gondolatok jegyében nyitom meg a szarvasi Felsőfokú Óvónőképző Intézet ünnepségeit és előadássorozatát.